

різні педагогічні системи взаємодії з батьками, проектувати технології навчання і виховання (педагогізації батьків).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонова Т. Проблемы и поиск современных форм сотрудничества педагогов детского сада с семьёй ребёнка // Дошкольное воспитание. – 1998. – № 6. – С. 66 – 70.
2. Гребенюк Л. Живемо дружною сім'єю: психолого-педагогічна служба у роботі з батьками // Дошкільне виховання. – 1994. – № 9. – С. 11.
3. Детский сад и семья / Под ред. В.К.Котырло, С.А.Ладывир. – К., 1984.
4. Детский сад и семья / Под ред. Т.А.Марковой. – М.: Просвещение, 1981.
5. Машовець М.А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку. – К., 2000.
6. Островська Л.Ф. Сімейне виховання. Дошкільники. – К.: Рад. шк., 1977.
7. Петровський В. Воспитателю о личном общении: психология общения. – М.: Новая школа, 1992.
8. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. шк., 1978.

Аннотація

Г.М.Абрамович

Педагогическое значение сотрудничества с семьями в воспитательном процессе дошкольного учебного заведения

В статье раскрыта ценность и преимущества сотрудничества с семьями, определены педагогические основы его реализации в практике работы современного дошкольного заведения.

Ключевые слова: семейное воспитание, сотрудничество, педагогическое взаимодействие с семьёй, ролевое ожидание, ролевое поведение.

Summary

G.M.Abramovych

Pedagogical Meaning of Collaboration With Families at Educational Process of Pre-School Educational Institutions

Value and advantage of collaboration with families are disclosed in the article, pedagogical basic of its realization at practical work of modern educational institutions are determined.

Key words: family education, collaboration, pedagogical interaction with family, role expectation, role behaviour.

Дата надходження статті

„12” березня 2008 р.

УДК 316.4.063.7

В.Р.АДАМСЬКИЙ,
здобувач
(м.Красилів)

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ
НАРОДНОЇ ОСВІТИ: СТРУКТУРА, ЗАВДАННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ**

У статті проаналізовано процес становлення факультету соціального виховання в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти в добу радянської модернізації освітньої системи, визначено його структуру та основні завдання в питанні організації навчального та виховного процесу.

Ключові слова: факультет соціального виховання, система освіти, навчальні плани, студенти, політичний комісар, декан.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Початок 1920-х років був ознаменований докорінними змінами освітньої системи України, що істотно позначилися як на організації засад навчально-виховного процесу, так і на самій структурі функціонування навчальних установ. Схема народної освіти УСРР [1], що згодом переросла в її систему, репрезентувала один із можливих шляхів радянського будівництва за доби диктатури пролетаріату в даній царині й складалася з двох основних складових: соціального виховання дітей до 15-ти річного віку та професійної освіти, спроектованої за галузями народного господарства.

Практичне впровадження у життя кожної з цих галузей мало наслідком напрацювання певного досвіду. В ньому були як позитивні, так і негативні елементи. Втім зауважимо, що на етапі запровадження нової моделі освітньої системи, керівництво Наркомосу УСРР спиралося на низку об'єктивних чинників тодішньої української дійсності, виходило із перспектив розвитку народногосподарського комплексу та базувалося на політико-ідеологічних настановах КП(б)У.

Соціальної творчості в освітній сфері 1920-х років в українській історіографії присвячена чимала кількість наукових розробок [2; 3; 4]. Однак на тлі досить пильної уваги вчених до дослідження підвалин та сутності процесу організації шкільництва чимало проблем, і передусім засад підготовки кадрів для роботи в системі соціалу, залишаються не вповні з'ясованими й досьогодні. А між тим досвід регіонів у цьому плані є досить цікавим і повчальним. Саме на місцях, за констатацією заступника наркома освіти Я. Ряппо, розпочалася стихійна, творча праця у царині соціального виховання, де виникли сотні дитячих садків, майданчиків, домів-притулків і т. ін. [5, 15].

Формулювання цілей статті... У даній статті автор ставить на меті розглянути процес становлення факультету соціального виховання в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти, його структуру, завдання, а також сконцентрувати увагу на проблемних аспектах щодо організації навчально-виховного процесу.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... 26 лютого 1921 року на засіданні колегії Укрголовпрофосвіти розглядалося питання про реорганізацію Кам'янець-Подільського державного університету [6, арк. 34]. Прийняте рішення не вирізнялося особливою оригінальністю і відповідало загальній стратегії освітнього відомства щодо побудови структури системи професійної освіти. Власне, як такого у цей період *de jure* уже й не існувало, хоча в документі йшлося саме про „університет”. Річ у тім, що ще за півроку перед цим, знову ж таки в контексті впровадження радянських новацій, заклад було реформовано в Академію теоретичних знань [7, арк. 5], що згодом трансформувалася в Інститут теоретичних наук [8, 29]. На базі університету колегія створила дві навчальні інституції: Інститут народної освіти та Сільськогосподарський інститут. До часу завершення реорганізаційних процесів, який збігав 1 червня 1921 р., обидві вищі школи залишалися у підпорядкуванні республіканського центру.

У той же час, в рішенні колегії жодним словом не було сказано про організацію внутрішньої структури самих інститутів. У документі лише вказувалося відповідальним підрозділам Укрголовпрофосвіти виробити відповідні вказівки з означеного питання [6, арк. 34]. Відносно ІНО вони надійшли дещо пізніше і передбачали конструкцію з двох факультетів: фізико-математичного та соціально-гуманітарного [9].

Тим часом, у червні 1921 р. відбулася знакова для усієї освітянської спільноти подія – третя Всеукраїнська нарада з питань освіти, яка у спеціальних резолюціях остаточно закріпила систему підготовки працівників соціального виховання та професійної освіти [10, 3-11].

Після наради розпочалася робота над внутрішньою перебудовою вищих педагогічних шкіл. Як правило, вона мали складатися у відповідності з довершеною системою з двох факультетів: профосу і соціалу. Адміністрації вузів повинні були завершити реорганізацію до початку нового навчального року.

На місцях цей процес контролювали відповідні комітети губернських відділів народної освіти. Виконуючи поставлені завдання, Вінницький губпрофос у липні 1921 р. направив у Кам'янецький ІНО запит, в якому просив проінформувати про уже зроблену підготовку до переходу на нову структуру. Цей документ став предметом розгляду на засіданні Науково-шкільної ради 20 липня. Остання доручила президії разом з С.Русовою, П.Клепатським та В.Гериновичем зібрати відповідний матеріал з питання підготовки робітників соціального виховання і направити його до Вінниці [11, арк. 68 зв.].

Підготовча робота провадилася за різними напрямками. Оскільки серцевиною підготовки дітей був визначений дитячий будинок [12], то для практичного вирішення даної проблеми відводилося багато часу і праці. Керуючись надісланими з центру інструкціями, беручи до уваги завдання нової педагогічної школи, організатори нової справи поставили собі завдання утворити зразкову педагогічну лабораторію, де б майбутні вчителі могли теоретично і практично пройти школу виховання. Тому завданням ставилося утворити на факультеті інтернат і дитячий будинок, які б органічно об'єднували студентство і професорсько-викладацький склад. У серпні 1921 р. Науково-шкільна рада заслухала з цього питання спеціальну доповідь С.Русової. З огляду на „лабораторне і зразкове значення при кафедрі педагогіки і соціального виховання” дитячого садка було вирішено підпорядкувати його власному адміністративному керівництву [13, арк. 71].

Офіційно факультет соціального виховання було утворено 18 жовтня 1921 р. Правовою підставою для проведення чергової реорганізації слугував наказ політичного комісара С.Чалого за № 67 [14, арк. 64 зв.]. Також дане питання слухалося на засіданні Бюро ІНО, яке відбулося 15 листопада. Розглянувши відповідне повідомлення Укрголовпрофосвіти, Бюро вирішило повідомити центральне освітнє відомство про уже проведену роботу [15, арк. 77 зв.].

Увесь листопад пройшов у напруженій організаційній та підготовчій роботі до фактичного відкриття нового факультету. Передусім належало вирішити ряд нагальних проблем: сформувати факультетські органи управління, з'ясувати контингент слухачів та перевести їх запис, визначитися з навчальними планами, організувати роботу допоміжних установ і т. ін.

Попервах деканом факультету соціального виховання був призначений С.Сидоряк, котрий також обіймав посаду ректора інституту. Посаду секретаря зайняла лектор О.Ковалівська [14, арк. 91 зв.].

Протягом місяця ними було організовано три факультетських наради (1/XI, 3/XI, 21/XI) та чотири засідання комісії спеціалістів (5/XI, 14/XI, 19/XI, 26/XI), до складу якої увійшли політкомісар С.Чалий, С.Сидоряк, С.Русова, М.Васильківський, М.Хведорів та О.Ковалівська [16, арк. 47 зв.]. Для викладання на першому курсі були запрошені зі складу професорсько-викладацької корпорації М.Хведорів, Н.Гаморак, О.Аленич, В.Геринович, С.Русова, С.Сидоряк, Р.Заклинський, О.Ковалівська, В.Гагенмейстер, С.Чалий, В.Бутаков, М.Семенів, В.Бушуев та ін. [17].

Однак уже 19 листопада серед керівництва факультету відбулися перші кадрові зміни. Публічне пояснення причин необхідності в цьому зробив С.Чалий на черговому засіданні комісії спеціалістів. Річ у тім, що центральні органи влади вирішили відкликати І.Кулика, котрий очолював повітовий партійний комітет та водночас як лектор ІНО читав курс „Історії революції на Україні” для роботи в інше місце. Тому досить гостро постало питання втрати цінного колеги, який мав відповідні години і на факсоцвісі. О.Ковалівська, зі свого боку, проінформувала комісію, що С.Сидоряк інколи висловлював думку про те, що поєднання обов'язків ректора і декана є досить обтяжливим для нього, а тому при наявності професійно підготовленої людини він готовий передати справу управління факультетом. У разі обрання І.Кулика очільником факультетської структури значно збільшувалися і вагомшали аргументи у переговорах з центром на предмет залишення його в місті та в навчальному закладі. Логічність таких міркувань була підтримана М.Васильківським. Відтак комісія одногослодно прийняла наступне рішення: „З огляду на те, що т. Кулик завоював широкі симпатії численної аудиторії, рівно і на те, що дисципліна, яку він викладає, грає велику роль в суто-пролетарській освіті та вихованні молодого покоління, просити Центр через Політкомісара тов. Чалого, аби т. Кулика з Кам'янця-Подільського не відкликали, тим більш, що на думку Комісії, він був би не замінимим організатором факультету соціального виховання в ролі декана” [18].

За десять днів Бюро ІНО своєю постановою затвердило рішення комісії [19, арк. 79]. Завдяки цьому, а також іншим організаційним зусиллям, продемонстрованим політкомісаром, на цьому етапі вдалося відстояти І.Кулика. Телеграми, майже ідентичні за своїм змістом, були спрямовані в усі можливі партійні й радянські органи. Авторський текст не потребує додаткових коментарів: „Харків. Укрголовпрофос. тов. Ряшпо. Викладач по кафедрі історії революційних рухів тов. Кулик після двох-трьох лекцій зібрав багаточисельну аудиторію, яка складається із студентів і професорів обох інститутів. Загальне зібрання слухачів 17-го цього листопада постановило просити про залишення його в Кам'янці-Подільському, щоб він продовжував справу політичного завоювання місцевої вищої школи. Близькість до кордону особливо вимагає, щоб в Кам'янець-Подільських інститутах працювали такі сили, як тов. Кулик. Його праця здійснює цілу революцію в ідеології слухачів, глибоко відображаючись також на настроях української еміграції в Галичині, Чехії і Австрії. Відзив тов. Кулика з Кам'янця-Подільського відобразиться на настроях по обидва боки кордону самим небажаним чином” [20].

Наразі з конструкцією факультетських органів та підбором викладацького персоналу не менш важлива проблема, що потребувала оперативного вирішення, полягала в наборі слухачів. Завдання до певної міри ускладнювалось тим, що студенти в контексті нових вимог „підготовки педагога-соцвихника, просякнутого ідеєю комуністичного соціального виховання дітей”, повинні були відповідати стандартам влади на предмет політичної благонадійності. Задля максимального забезпечення від можливих кадрових помилок, керівництвом було підготовлено відношення на повітовий відділ освіти з проханням направляти на навчання працівників підпорядкованих відділу дитячих установ [21].

Така практика для ініціатора клопотань мала позитивні наслідки. Із 90 студентів, зарахованих на факультет, 34 були відряджені повітвіднаросом, 26 – зараховані з підготовчого концентру при ІНО, інші 30 – представники педагогічних шкіл та студенти вищих шкіл [14, арк. 91 зв.]. Щодо набору, то 29 листопада 1921 р. Бюро інституту ухвалило ще одне принципове рішення. Згідно подання Укрголовпрофосвіти факультет зобов'язувався зарезервувати сімдесят п'ять місць наступного прийому для українців з РРФСР [19, арк. 79].

Втім, найважчою для вирішення проблемою стало відкриття при факультеті інтернату на сто чоловік. Через відсутність відповідного приміщення ці плани довелось відкласти, хоча професором М. Хведоровим була проведена велика попередня робота. Зокрема, складено бюджетний розпис на 1922 рік. Ним передбачались видатки на облаштування інтернату в сумі 283100000 карбованців, і на поточні витрати – 412933700 карб. Крім того, для нормального функціонування дитячого садка та клубу при ньому потрібно було ще додатково 51660000 карбованців [22, арк. 82 зв.].

Лекційні курси на факультеті розпочалися тільки 1 грудня 1921 р. Невдовзі з'ясувалося, що заняття постійно відвідує лише 30 – 40 слухачів. Частково це пояснювалось тим, що лекції провадились у неопалених аудиторіях при низькій мінусовій температурі, а почасти через відсутність електрики й при свічках або газовій лампі [16, арк. 48]. Після Різдвяних свят ситуація ще більше погіршилася. Через снігові замети потяги ходили далеко не за графіком, а тому чимало студентів не змогли своєчасно повернутися до ІНО. Частина слухачів хворіла. Тому другий триместр на факультеті фактично розпочався тільки 21 лютого 1922 р. Заняття відбувались при кількості 5 – 14 слухачів [23, арк. 78].

У виборі навчальних планів викладацький склад був надто обмежений у своїх пропозиціях і бажаннях, як і загалом в обранні методів праці. Вичерпний програмний перелік дисциплін надійшов безпосередньо з Укрголовпрофосу. Основним вважалося, щоб студенти були виховані та освічені політично. Для досягнення цього відпадала потреба у введенні в навчальний план розподілу на предметні спеціалізації, так як він розраховувався на спеціалістів-педагогів, а не на спеціалістів-предметників. Тому на факультетах, аналогічних Кам'янець-Подільському, на цьому етапі не було ніяких спеціальностей, крім педагогічної [24, с. 42].

Весь курс навчання було розраховано на три концентри (9 триместрів) з тим однак, що факультетові надавалося право керувати працею студентів і по закінченні цього терміну, коли з'ясується, що випускник не достатньо підготовлений до роботи.

Перші три триместри характеризувалися перевагою загальнонаукових дисциплін над педагогічними: математика, фізика, хімія, біологія, українська мова, українська література, пролетарська революція і радянське будівництво, історія культури і народного господарства на Україні, мистецтвознавство.

Натомість на другому концентрі проблеми соціального виховання уже набували значної пріоритетності: педологія, фізіологія людини, історія педагогічної теорії і практики та ін.

Врешті, три останніх триместри відводилися для наукової проблематики соціального виховання. Навчальні плани цього курсу умовно можна було розбити на три групи дисциплін: перша мала дати студенту загальноорганізаційні підходи в здійсненні системи соціального виховання (статистика народної освіти, радянська система освіти і система соціального виховання, організація апарату установ соціального виховання); друга група дисциплін також ставила завданням ознайомлення з окремими формами соціального виховання, які вже увійшли в практику радянського освітнього будівництва (охорона дитинства, часові дитячі будинки, денний дитячий будинок і садок); третя складова представляла методіку соціального виховання, тобто ті предмети, які рекомендувалися в процесі соціального виховання: дитячі екскурсії та свята; оповідання, читання й літературна творчість дітей; суспільствознавство; абетка праці й фізичного розвитку; організація дитячого колективу; природознавство й процес соціального виховання [25, арк. 107]. Отже, як бачимо, за задумом розробників навчальних планів, вся робота на факультеті мала бути спрямована в бік найбільш глибокого вивчення проблеми дитини та її соціального виховання при неодмінній умові підведення під це вивчення серйозного загальнонаукового фундаменту. З боку ж методу праці, то він характеризувався прагненням „втягнути слухачів в „виробництво”, в соціальний й дитячий Колектив” та перетворити студента „із слухача в „практиканта” [25, арк. 104]. З огляду на це, практичним вправам на факультеті надавалася перевага перед теоретичними студіями (на I і II концентрах практичним заняттям відводилося 55,5% усього шкільного часу, а на III концентрі – 61,1%).

Необхідно підкреслити і ту обставину, що шкільний план було розраховано на постійну і незмінну співучасть місцевого керівного апарату відділу освіти і його структур в роботі факультету.

Висновки... Таким чином, факультет соціального виховання був утворений в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти внаслідок впровадження радянської моделі системи освіти. На даний орган покладалося завдання підготовки нового типу педагога, наскрізь просякненого ідеєю комуністичного соціального виховання. В свою чергу, це базове завдання детермінувало відповідну структуру факультету, прискіпливий підхід при виборі викладацького складу, особливо тих, хто практикувався на соціально-гуманітарних знаннях, наповнення специфічним змістом з ідеологічним навантаженням навчального-виховного процесу. Долаючи, крім того, певні матеріальні труднощі і фінансові проблеми, співробітники факультету докладали чимало зусиль задля якісної підготовки спеціалістів системи соціального виховання, чим заслужили велику вдячність від жителів Подільського краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гринько Г. До схеми народної освіти в Українській Соціалістичній Радянській Республіці // Вісник Народного комісаріату освіти УСРР. – 1920. – Ч. 1. – С. 55.
2. Васильович Г. Шкільництво в Україні (1905 – 1920 рр.). – К.: Видавництво „Мандрівець”, 1996. – 359 с.
3. Нариси історії українського шкільництва (1905 – 1933): Навчальний посібник /За редакцією О. В. Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996. – 304 с.
4. Липинський В.В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки. – Донецьк: Рекламно-видавнича агенція при Донецькому державному технічному університеті, 2000. – 247 с.
5. Ряпшо Я.П. Народна освіта на Україні за десять років революції. – Харків: Державне видавництво України, 1927. – 125 с.
6. Виписка з протоколу № 30 засідання колегії Укрголовпрофосвіти від 26/II 1921 р. // Державний архів Хмельницької області (далі: ДАХМО). – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 34 – 34 зв.
7. Протокол засідання Науково-Шкільної Ради від 9/I 1921 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 5 – 6.

8. Мельник Е.М., Філіпюк А.Г. Кам'янець-Подільський інститут народної освіти: розвиток, досягнення та втрати (1921 – 1930 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 1998. – С. 28 – 40.
9. Відомість про Кам'янець-Подільський ВІНО // ДАХМО. – Ф. Р – 6. – Оп. 1. – Спр. 120. – Арк. 5.
10. Третье Всеукраинское совещание по просвещению. Выдержки из материалов работ пленума и секций. Резолюции. – Харьков: Редакционно-издательский отдел Наркомпроса, 1922. – 80 с.
11. Протокол засідання Науково-шкільної Ради ВІНО від 20 липня 1921 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 68 – 69.
12. Декларація Наркомосвіти УСРР про соціальне виховання дітей. 1/VII 1920 р. // Вісник Народного комісаріату освіти УСРР. – 1920. – Ч. 1. – С. 9 – 11.
13. Протокол засідання Науково-шкільної Ради ВІНО від 17 серпня 1921 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 71 – 71 зв.
14. Звіт по Кам'янець-Подільському інституті народної освіти за 1921 рік // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 63 – 94.
15. Протокол засідання Бюро ІНО від 15 листопада 1921 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 77 – 78 зв.
16. Звіт про факультет Соціального виховання Кам'янець-Подільського ІНО // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 47 – 49.
17. Оповідка. Нижчезазначених осіб, намічених в викладачі на факультеті соціального виховання, прохаю прибути... // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 1.
18. Виписка з протоколу засідання комісії спеціалістів при факультеті соціального виховання 19/XI // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 8 – 8 зв.
19. Протокол № 5 засідання Бюро ІНО від 29 листопада 1921 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 79 – 79 зв.
20. Телеграма. Харків. Укрголовпрофос. тов. Ряпшо // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 73.
21. До віднаросвіти. Відношення від 14 листопада 1921 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 6.
22. Звіт по факультету соціального виховання // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 3. – Спр. 5. – Арк. 82 – 83 зв.
23. Звіт за 2-й триместр 1922 академічного року по факультету Соціального виховання // ДАХМО. – Ф. Р – 302. – Оп. 3. – Спр. 5. – Арк. 78 – 79.
24. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921 – 1930 рр.). – Харків: ХДАМГ, 2004. – 214 с.
25. Пояснююча записка до шкільного плану факсоцвику ІНО // ДАХМО. – Ф. Р – 6. – Оп. 1. – Спр. 120. – Арк. 103 – 107 зв.

**Аннотация
В.Р.Адамский**

**Факультет соціального виховання Кам'янець-Подільського інституту народної освіти:
структура, задачі, організація навчального процесу**

В статті проаналізовано процес становлення факультету соціального виховання в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти в період радянської модернізації системи освіти, визначено його структуру та основні задачі в питанні організації навчального та виховального процесу.

Ключевые слова: факультет соціального виховання, система освіти, навчальні плани, студенти, політичний комісар, декан.

**Summary
V.R.Adamskiy**

The Faculty of Social Upbringing of the Kamenets-Podolskiy Institute of Public Education: Structure, Tasks, Organization of Educational Process

The process of formation of the faculty of social upbringing in the Kamenets-Podolskiy Institute of Public Education during the period of Soviet modernization of the system of education is analysed in the article; its structure and main tasks in organization of educational and upbringing process are determined.

Key words: faculty of social upbringing, system of education, educational plans, students, political kommissar, dean.

Дата надходження статті

„8” травня 2008 р.